

Ιλιάδα, Γ 121-244, Η τειχοσκοπία

στ. 121 συμπληρωματικά σχόλια: Η Ίρις εδώ ενεργεί αυθόρμητα (πρβ. Ψ198), αφού δεν αναφέρεται ούτε υπονοείται κάποια απόφαση του Δία. Το μοναδικό σχέδιο του Δία που βρίσκεται σε εξέλιξη είναι η υλοποίηση της υπόσχεσης που ο θεός έδωσε στη Θέτιδα, το οποίο όμως καθυστερεί η και κινδυνεύει λόγω της μονομαχίας. Η συγκεκριμένη πλοκή εξυπηρετεί το σχέδιο του ποιητή: η μονομαχία Μενέλαου – Πάρη μας μεταφέρει στην αρχή του πολέμου και δίνει στον ακροατή την εντύπωση ότι όλα τώρα αρχίζουν. Η εμφάνιση της Ελένης πάνω στα τείχη έχει πολλαπλές λειτουργίες: γνωρίζουμε την αφορμή του πολέμου και το έπαθλο της επικείμενης μονομαχίας, αλλά καλύπτεται και ο απαιτούμενος χρόνος για την προετοιμασία της θυσίας και των ορκίων κάτω στο πεδίο της μάχης (αληθοφάνεια χρόνου). Ο Όμηρος συνηθίζει, όταν χρειάζεται να καλύψει το μεσοδιάστημα μετάβασης ενός προσώπου από ένα σημείο σε άλλο, να μας μεταφέρει σε άλλη σκηνή. Η τεχνική αυτή που ανακόπτει για λίγο τη δράση καλείται επιβράδυνση (ας θυμηθούμε από την Οδύσσεια την ιστορία του Αυτόλυκου και της ουλής του Οδυσσέα στη σκηνή των νίπτρων, τ 417-493). Η τεχνική αυτή όχι μόνο εντείνει το ενδιαφέρον και την αγωνία του ακροατή, αλλά προσφέρει και σημαντικές πληροφορίες.

στ. 125-128: Η περιγραφή του υφαντού της Ελένης είναι ένα είδος «έκφρασης». Στον τεχνικό όρο «έκφραση» εντάσσεται κάθε περιγραφή έργου των εικαστικών τεχνών (πραγματικού η φανταστικού). Φανταστική «έκφραση» είναι, π.χ., η περιγραφή της περόνης του Οδυσσέα (Οδύσσεια τ 243-247, μτφρ. Δ.Ν. Μαρωνίτης). Το υφαντό της Ελένης δε δηλώνει μόνο πόσο αισθητός είναι ο πόλεμος στο εσωτερικό της πόλης, αλλά και πόσο αυτός απασχολεί την ηρωίδα, που αισθάνεται υπεύθυνη για όσα συμβαίνουν. Το γεγονός μάλιστα ότι το υφαντό απεικονίζει όσα υποφέρουν για χάρη της («εξ αφορμής της») οι Αχαιοί και οι Τρώες προσδίδει στην ύφανση τους ακόμη πιο τραγική διάσταση. Τη σκηνή αυτή ξεπερνάει σε τραγικότητα η ανάλογη του Χ 440 κ.εξ., όπου η Ανδρομάχη υφαίνει ανυποψίαστη, ενώ ο Έκτορας φονεύεται από τον Αχιλλέα έξω από τα τείχη.

στ. 130-138 συμπληρωματικά σχόλια: η περιγραφή των προετοιμασιών στο πεδίο της μάχης σε ευθύ λόγο δίνει στον ποιητή τη δυνατότητα να αποδώσει με δραματικότερο τρόπο την εικόνα των καθιστών στρατιωτών και να υπογραμμίσει την άμεση εμπλοκή της Ελένης στα γεγονότα

στ. 145: σε κάθε ομηρική μονομαχία το έπαθλο θα έπρεπε να βρίσκεται στο χώρο όπου γινόταν η σύγκρουση των δύο αντιπάλων. «Στον ελληνικό μύθο η επίμαχη γυναίκα βρίσκεται μπροστά και παρακολουθεί τη μονομαχία. Τι νόημα έχει η παρουσία της; Στην παλιά εποχή το βραβείο, ό,τι πράγμα και να ήταν —και η γυναίκα δεν ήταν άλλο από πράγμα, είδαμε — έπρεπε να είναι ορατό στους αντίζηλους. Ανταποκρίνεται σε μια πρωτόγονη απαίτηση του ανθρώπου, αυτό που για χάρη του θα αγωνιστείς, συχνά με κίνδυνο της ζωής σου, να το δεις, να αποτιμήσεις την αξία του και έπειτα να παλέψεις να το κερδίσεις. Γι' αυτόν το λόγο ο αθλοθέτης το παρουσιάζει από την αρχή στη μέση του αγώνα, δεν περιορίζεται να το αναγγείλει μόνο.» (Κακριδής Ι.Θ., Ξαναγυρίζοντας..., σελ. 69-70).

στ. 146-148: τα ονόματα των γερόντων έχουν ηρωικό η τιμητικό χαρακτήρα, όπως θα ταίριαζε στους συμβούλους της πόλης. Εξαίρεση αποτελεί ο Ουκαλέγων (= ο αμέριμνος) < ουκ + αλέγω (= αυτός που δε φροντίζει). Το περίεργο αυτό όνομα πρέπει να ήταν παραδοσιακό, αφού ο ποιητής δύσκολα θα επινοούσε ένα όνομα αταίριαστο με την ιδιότητα του συμβούλου.

στ. 151: αν και το όνομα του Πρίαμου ακούγεται πολύ συχνά στο έπος, ελάχιστα προβάλλεται από τους προσδιορισμούς που το συνοδεύουν η ρητορική δεινότητα και η σύνεσή του, όπως στη συγκεκριμένη σκηνή. Η συμμετοχή του επίσης στις συνελεύσεις δεν είναι ανάλογη με αυτήν του γέροντα του ελληνικού στρατοπέδου, του Νέστορα, ούτε σε συχνότητα ούτε σε έκταση.

στ. 155: με την έκφραση του θαυμασμού των γερόντων για την ομορφιά της Ελένης και τη διάθεση του Πρίαμου να ζητήσει πληροφορίες για τους αρχηγούς των Αχαιών, ο ποιητής βρίσκει έναν εύσχημο τρόπο να παρακάμψει την εύλογη απορία των γερόντων για το λόγο που έφερε την Ελένη στα τείχη.

στ. 163: η παρατήρηση του στρατοπέδου πάνω από τα τείχη δημιουργεί την εντύπωση αρχαίου θεάτρου και συμπληρώνει την εικόνα που σχημάτισε ο ακροατής του έπους με τον Κατάλογο της ραψ. Β- με την Τειχοσκοπία ο ποιητής απομακρύνει τον ακροατή του από το αρχαϊκό στρατόπεδο και του προσφέρει μια εποπτική εικόνα όλου του τρωικού πεδίου, όπου διεξάγονταν οι πολεμικές επιχειρήσεις

στ.: αξίζει να παρατηρήσουμε ότι η εξωτερική περιγραφή των προσώπων που δίνεται από τον Πρίαμο φτάνει μέχρι την απόδοση εσωτερικών ψυχικών χαρακτηρισμών μόνο στην περίπτωση που αυτό αντανάκλα στην εξωτερική εμφάνιση και το παράστημα των ηρώων (π.χ. στ. 169-170, όπου το παράστημα του Αγαμέμνονα αποπνέει σεβασμό, επιβλητικότητα και αρχοντιά): αντίθετα, η Ελένη στις περιγραφές της δίνει τα ψυχικά χαρίσματα και τον εσωτερικό κόσμο των αρχηγών των Ελλήνων, επειδή τους γνωρίζει καλά, (στην περίπτωση του Οδυσσέα και του Μενέλαου προσθέτει κάποιες πληροφορίες και ο Αντήνορας που έτυχε να τους γνωρίσει). Να σημειώσουμε επίσης ότι ο ποιητής αποφεύγει να βάλει την Ελένη ή τον Πρίαμο να αναφερθούν στον Αχιλλέα ή στην απουσία του. Η ραψωδία Γ είναι η μόνη στην οποία δεν γίνεται καθόλου λόγος για τον Αχιλλέα.

στ. 181 κ.εξ.: ο ποιητής αναδεικνύει την άμετρη αρχοντιά και ευγένεια του Πριάμου όχι μόνο από τον τρόπο με τον οποίο συμπεριφέρεται στην Ελένη, αλλά και από την εκτίμηση και το θαυμασμό που δείχνει για τους αντιπάλους του Αχαιούς βασιλιάδες κάτω στην πεδιάδα στην ίδια σκηνή. Αυτή την ασύγκριτη αρχοντιά θα έχουμε την ευκαιρία να τη θαυμάσουμε στα έσχατα όριά της, όταν στην τελευταία ιλιαδική ραψωδία ο γέροντας πατέρας, ικέτης στη σκηνή του Αχιλλέα, θα βρει την ψυχική δύναμη να καμαρώσει την ισόθεη ομορφιά του μεγαλύτερου εχθρού του (Ω 629 κ.εξ.).

στ. 184 κ.εξ.: εδώ παρακολουθούμε μια από τις ελάχιστες στιγμές που ο Πρίαμος, σαν άλλος Νέστορας, αναφέρεται σε κατορθώματα του παρελθόντος του.

στ. 213-215: ο ποιητής τονίζει την ευφράδεια, τη (λακωνική) συντομία, τη σαφήνεια και την ευστοχία των λόγων του Μενέλαου. Να προσέξουμε, ωστόσο, ότι η λακωνικότητα του βασιλιά της Σπάρτης δεν έχει σχέση με το γνωστό «λακωνίζω» των Δωριέων, των οποίων η «κάθοδος» θα γίνει περίπου έναν αιώνα μετά τα Τρωικά. Αξίζει να παρατηρήσουμε επίσης ότι τους επαινετικούς λόγους για τον Μενέλαο ο ποιητής τους βάζει στο στόμα του Αντήνορα: θα ήταν δύσκολο για την Ελένη να μιλήσει η ίδια μ' αυτόν τον τρόπο για τον πρώην σύζυγό της.

στ. 218-220: το ακίνητο σκήπτρο δήλωνε ότι αυτός που το κρατούσε ήταν ανόητος ή οργισμένος, γιατί ο χαρισματικός ρήτορας έκανε χειρονομίες δίνοντας έμφαση σε κάποια σημεία του λόγου του. Η συμπεριφορά βέβαια του Οδυσσέα σε συνδυασμό με το στ. 217 («με τα μάτια τον στη γη προσηλωμένα») και τους στ. 221-223 φαίνεται ότι οφειλόταν στην πολλή σκέψη. Παρατηρούμε έντονη αντίθεση μεταξύ εξωτερικής εικόνας και πραγματικής αξίας του ομιλητή.

στ. 230-233: η Ελένη αναφέρεται στον Ιδομενέα χωρίς να ερωτηθεί από τον Πρίαμο, επειδή γνώριζε τον ήρωα από παλιά. Έτσι, στη συνέχεια εστιάζει το ενδιαφέρον της σε πιο προσωπικά θέματα: από τις οικογενειακές αναμνήσεις που της ξυπνά η εικόνα του Ιδομενέα, εύκολα πηγαίνει στην έγνοια για τα αδέρφια της. Ίσως αυτή η αγωνία της να δικαιολογεί τα σύντομα σχόλιά της για τον Αίαντα και τον Ιδομενέα, που βρίσκονται σε έντονη αντίθεση με τις μακροσκελείς αναφορές της στον Αγαμέμνονα και τον Οδυσσέα.

στ. 236 κ.εξ.: σύμφωνα με τη μυθολογία, ο Κάστορας, επειδή ήταν γιος του θνητού Τυνδάρω, ήταν και ο ίδιος θνητός, σε αντίθεση με τον αδελφό του Πολυδεύκη, γιο του Δία. Όταν λοιπόν κάποτε σκοτώθηκε ο Κάστορας, ο Πολυδεύκης δέχτηκε να μοιραστεί μαζί του την αθανασία. Έτσι, όταν ο ένας κατέβαινε στον Άδη, ο άλλος ανέβαινε στον Όλυμπο. Ο Όμηρος όμως, όπως δείχνει ο στ. Γ 243, θεωρεί και τα δυο αδέρφια θνητά.

στ. 243-244: η αναζήτηση από την Ελένη των δύο αδελφών της βοηθάει τον ποιητή να κλείσει ομαλά τη συζήτησή της με τον Πρίαμο και γενικότερα τη σκηνή της «τειχοσκοπίας», ενώ παράλληλα δημιουργεί τραγική ειρωνεία (πρβ. στ. 243). Ίσως τονίζεται επίσης η έσχατη μοναξιά και απομόνωση της ηρωίδας.